

не држе за невоспитане и безобразне. Исто тако имамо права, да нашом радњом остваримо своје, о коме неповољно мњење, не у циљу да му личност угушимо, него само, да своју одржимо. Ми не морамо на пример са њим да се дружимо, имамо права и клонити га се (али немамо хвалити се тиме), јер имамо права тражити себи друштво, које нам је по вољи. Ми имамо права а може бити и дужност нам је, опоменути и друге, да га се клоне, ако мислимо, да ће његово понашање моћи шкодити онима, што се са њим друже. Ми можемо, у свим услугама, које чинимо, драговољно њему претпостављати друге људе, само не у онима, које њега поправљају. Ето, на све те разне начине, може неко трпети, тешке казне од других људи, за своје рођене грешке, али он трпи ове казне, само у колико су оне, само по себи и природне последице његових грешака а не за то, што други људи хоће намерно да га казне. Ко показује, да је самовољан и тврдоглав, да не може с умереним средствима, да изађе на крај, ко не може да се уздржава од шкодљивих уживања, ко је похотљив о трошку свог племенитијег чувства и мишљења, тај мора приправан бити на то, да ће га други људи мање поштовати и да ће га не милије гледати; али он нема права, да се тога ради тужи, ван ако није у својим друштвеним одношајима, неким ванредним врлинама, заслужио наклоност тих људи и тим е придобио неко право, да са њим блажије поступају, него што би се то чинило, услед његових грехова против самог себе.

И по томе ја држим, да ли само овим незгодама, које иду уз неповољно мишљење других, треба казнити некога, за оно понашање и онај део његовог карактера, који се односи само на његово добро а не на друге људе. Са радњом, која чини другоме штету, треба сасвим другачије поступити. Ако ви задирете у туђа права, ако чините неком штету, коју не правда ваше право, ако се понашате неискрено и дволично према другоме, ако се непоштено и неплеменито служите вашим надмоћјем, ако узмичете себично и тамо, где би требало да браните друге од штете – онда сте и заслужили морални укор а у већим случајевима и моралну казну.

И нису само ове радње, него и побуде им неморалне и могу изазвати укор, који расте чак до презрења. Зверска ђуд, злоћа, зла намера, најгаднија од свих страсти завист, неискреност, претварање, напрасита љутина и огорчење, које није сразмерно према ономе, што га је изазвало, грамзивост за влашћу и користи о туђем трошку, гордост, што ужива у понижењу других, себичност, којој је свој трбух најважнији која сва сумњива питања решава у своју корист; - све су то морални грехови, који сачињавају рђави и презрителни карактер. На ове и не личе оне грешке према самом себи, које нису управо неморалне и ма како се далеко ишло у њима, не могу ипак бити рђавштина. Нека су оне доказ и највеће будалаштине и најмањег људског достојанства и самопоштовања, ипак су само онда морално зле, када нарушавају дужности, које имамо према другима и којих ради ваља личност, да се стара за себе. Оно, што се зове дужност према самом себи, не обавезује нас према друштву, само ако по околностима не садржи у себи и дужност према другима. Дужност према самом себи, када у њој не разумемо само мудрост, јесте поштовање и развијање самог себе и нико није дужан давати о томе рачуна другима, јер људска срећа не тражи да ко одговара за то.

Није то, да се само по имену разликује оно не поштовање, што се коме указује с тога, што нема довољно памети и личног достојанства, од оног презирања, које га постиже, када